

Книшова Я. О.

Одеський національний морський університет

Михайлова К. В.

Одеський національний морський університет

МОВЛЕННЄВИЙ АКТ КОМПЛІМЕНТУ В АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Останнім часом у лінгвістиці з'явилося безліч досліджень, присвячених комунікативно-прагматичним аспектам функціонування різних форм мовленнєвого етикету, оскільки мовна взаємодія є одним із головних атрибутів повсякденності. Однією з найпоширеніших форм мовленнєвого етикету є комплімент, що висвітлюється як мовленнєвий акт позитивної оцінки. Цей мовленнєвий акт може бути використаний для відкриття бесіди або згладжування розмовної взаємодії шляхом посилення зв'язків солідарності між співрозмовниками.

Проаналізовано теоретичні погляди, прийняті лінгвістами та дослідниками стосовно визначень, видів, класифікацій та стратегій мовленнєвих актів компліменту, а також визначальних властивостей, що відрізняють мовленнєві акти компліменту від інших суміжних актів. Крім того, досліджено МА компліменту у сучасному англомовному діалогічному дискурсі. У результаті засвідчено системний характер використання компліментів, що є загальноприйнятою стратегією ввічливості. Визначено, що об'єктом компліменту часто є якості, пов'язані з особистим зовнішнім виглядом, вміння, таланти чи досягнення співбесідника. Постулюється ідея про невіддільність процесів повсякденного мовленнєвого спілкування та обміном компліментами, котрі застосовуються з різними намірами.

Адресант компліменту має намір полестити адресатові або заохотити його, що продиктовано міркуваннями ввічливості або бажанням підтримати згоду в стосунках з ним. Описано основні інтенції адресанта компліменту: 1) намір зробити приємне адресату, відчувачи реальне бажання здійснити подібну дію, 2) намір полестити адресату чи заохотити його, що викликано правилами ввічливості чи бажанням підтримати згоду в відношеннях з ним, 3) намір висловити подяку адресату за його певні дії, 4) намір вибачитися перед адресатом за дії, які сам адресант вважає неправильними у ставленні до співрозмовника. Всі названі інтенції спрямовані на побудову чи утримання солідарності між комунікантами, тому їх слід вважати позитивними інтенціями.

Ключові слова: мовлення, мовленнєвий акт, комплімент, об'єкт оцінки, мовленнєвий етикет, позитивна оцінка, комунікація.

Постановка проблеми. Феномен вивчення компліментів та реакцій на них, безперечно, був однією з найбільш інтригуючих тем лінгвістики за останні три десятиліття.

Сьогодні внаслідок активізації взаємовідношень різного роду досліджень як міжособистісної, так і міжкультурної комунікації, яка спрямована на мінімізацію конфліктів у спілкуванні та досягнення ефективної та гармонійної комунікації, є фокусом гострого інтересу лінгвістів, психологів, філософів, фахівців з комунікації та суміжних дисциплін, оскільки це надзвичайно важливо та актуально. Особливої гостроти ця тема набуває із наростанням у сучасних обставинах тенденції постійних спроб маніпулювання людиною, її свідомістю і психічним станом, а також із роз-

повсюдженням стереотипів стосовно людських взаємостосунків. Вибір теми дослідження зумовлений тим, що, незважаючи на інтенсивну розробку проблем, пов'язаних з вивченням оцінних актів компліменту у сучасному мовознавстві, ціла низка кардинальних питань заслуговує на додатковий аналіз.

Аналіз досліджень і публікацій. Відзначимо, що мовленнєві акти компліменту неодноразово були об'єктом наукових досліджень. Особливо помітними є праці з теорії питання Дж. Серля, Дж. Остіна, Дж. Холмса, Є. Звіревої, З. Херберта, Н. Вольфсон, Є. Петелиної, В. Леонтьєва, Н. Трофімової, Н. Бігунової та інші.

Постановка завдання. Мета статті полягає у розгляді різних теоретичних поглядів та виявленні

диференціальних функціонально-семантичних ознак мовленнєвих актів компліменту в англійському діалогічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що комплімент є невіддільним складником повсякденного спілкування. Існують різні типи компліментів: щирі та лестощі, ефективні та неоднозначні, доречні та недоречні тощо. У риторичі є кілька вимог до компліментів. Комплімент вимагає від мовця усвідомлених мовленнєвих зусиль, він передбачає художню та творчу спрямованість у мовленні. Різні особистості дотримуються різних мовленнєвих стратегій, створюючи комплімент, і вибір цих стратегій визначається типами індивідуальних стилів ораторів. Комплімент виникає з бажання порадувати оратора. А щоб викликати у людини позитивні емоції, треба знати його індивідуальні риси, включаючи особливості його мовної особистості. Ось чому головна риторична вимога компліменту – це гармонія (комплімент робиться різним людям залежно від їх віку, враховуючи ступінь близькості з оратором тощо) та відповідна ситуація. Існують різні причини робити компліменти. Перш за все це хороший спосіб досягти прихильності адресата та встановити основи довготривалої та ефективної комунікації. Компліменти також формуються через ввічливість. З іншого боку, часто роблять компліменти, щоб отримати позитивну відповідь, схвалення. З погляду впливу на адресата та значення слів компліментів загалом варто згадати, що насамперед компліменти задовольняють найважливішу психологічну потребу людини – потребу позитивних емоцій, та мають також виховне значення. Крім того, здатність помічати позитивні якості у інших людей допомагає нам виявити в собі хороші риси. Отже, цінність компліменту полягає також у задоволенні одне одного. Таким чином, значення компліменту як словесної діяльності полягає в тому, що він закладає основу ефективного спілкування, встановлює добрі стосунки з адресатом, впливає на нього на користь адресата, ставить у потрібний настрій, має виховне значення, підвищує оцінку і самооцінку як адресата, так і адресанта.

Є багато компетентних поглядів та визначень мовленнєвого акту компліменту, які є наслідком існування різних думок щодо цього питання. Наприклад, П. Франс заявляє, що слово «комплімент» родом з італійської мови. «Complimento» належить до дії, вчиненої, з одного боку, через зобов'язання, а з іншого – через «почуття подяки, яке йде від серця і відображає правду і щирість

душі». Комплімент своєю чергою запозичене з іспанського компліментато (яке походить від латинського *Comolere*) [15, с. 11–15].

Дж. Манес співвідносить визначення з культурою. Мовленнєві акти компліменту схожі на «вікно», через яке суспільство загалом або окрема людина може побачити, що цінується відповідною культурою [20, с. 96–102].

Каспер і Шмідт визначають комплімент як конкретні відношення між оратором та слухачем, у яких оратор експліцитно чи імпліцитно виражає позитивну оцінку стосовно характеру, вмінь та майстерності слухача, котра позитивно сприймається слухачем [19, с. 446–448].

Цікавим є погляд на це питання Серля та Д. Вандервекена [26, с. 215]. Компліменти використовуються для «висловлення схвалення слухача за щось». Такі дії «передбачають, що те, що слухач отримує схвалення, є хорошим, хоча це і не обов'язково повинно бути добрим для нього».

Комплімент також визначається як очевидне або приховане вираження похвали і/або захоплення кимось, але не мовцем [18, с. 445–465]. Р. Херберт визначає комплімент як мовленнєвий акт, який експліцитно або імпліцитно схвалює когось окрім мовця, зазвичай адресата, за щось хороше (якість, характеристику, уміння і так далі), що позитивно оцінюється мовцем [17, с. 487–499].

Що стосується словникових дефініцій компліменту, то у словнику С. І. Ожегова компліменту надане таке тлумачення: «Комплімент – люб'язні, приємні слова, утішний відгук» [7, с. 283].

Під мовленнєвим актом компліменту у цьому дослідженні, услід за Н. Вольфсон, розуміється етикетний мовленнєвий акт, що вербально є вкрай структурованою формулою, яка може бути з мінімальними зусиллями застосована у безлічі ситуацій, що вимагають схвального тлумачення [29, с. 398].

Враховуючи те, що було сказано раніше, можна поставити два запитання: по-перше, навіщо люди використовують «компліменти»? По-друге, що є об'єктом їх оцінки?

Щодо основних інтенцій адресанта компліменту, то він має намір полестити адресатові або заохотити його, що продиктовано міркуваннями ввічливості або бажанням підтримати згоду в стосунках з ним.

Таким чином, комплімент – це один із складних ілокутивних мовленнєвих актів, головними цілями якого є:

– переконання співрозмовника в добрих намірах, висловлювання захоплення і бажання

зробити позитивну дію на емоції свого адресата;

- намір полестити адресатові або захопити його, продиктоване міркуваннями ввічливості або бажанням підтримати згоду в стосунках з ним;

- намір виразити вдячність адресатові за його певні дії;

- намір вибачитися перед адресатом за дії, які сам адресант вважає неправильними по відношенню до співрозмовника;

- почати та підтримати розмову: “Welcome, everyone!” All of the murmurs quieted down, and everyone turned to her. “I’m Natalie, and I’m so glad to see all of your beautiful faces here today!” [16];

- захопити бажану поведінку.

Наведемо приклад, в якому адресант за допомогою компліменту намагається підбадьорити адресата – свою колегу та захопити її до подальших успіхів:

“Shall I tell you that you did a magnificent job, building that Line?” he asked. She glanced at him in astonishment; he had never paid her open compliments of that kind; the admiration in his voice was genuine [23].

Комплімент може висловлюватися з метою пом’якшити критику. Наприклад:

“Jim, – said Bertram Scudder, slapping his shoulder, – the best compliment I can pay you is that you’re not a real businessman!” [23].

Щодо другого питання, комплімент частіше спрямований на:

- зовнішній вигляд співрозмовника (це один із найрозповсюджених типів компліменту: *“Do you know what I’m thinking now, in this moment? <...> Your gray suit and your open collar <...> you look so young, so austere, so sure of yourself”* [23].

- професійних якості співрозмовника, особливості характеру: *“Of course you were a cheerleader in college. I should have known.” She paused. “That’s a compliment of your teaching style, by the way. I’ve never had someone cheer me on so well for anything”* [16];

- здатності: *“This looks amazing,” she said, because that’s what you say in dreams to people who bring you freshly made breakfast. “Did you make all of this”* [16]; *“You speak Hindi quite well. My compliments”* [24];

- власність, життю співрозмовника, оскільки в цих об’єктах відбивається смак їх власника: *“They’re such beautiful shirts,” she sobbed, her voice muffled in the thick folds. “It makes me sad because I’ve never seen such—such beautiful shirts before”* [14, с. 99].

Варто відмітити, що комплімент слід розглядати не лише як засіб соціалізації або перемикання уваги, не як лінгвістичну стратегію ввічливості і поблажливості, а передусім як мовленнєвий акт позитивної оцінки.

Для кращого розуміння мовленнєвого акту компліменту буде доречним ознайомитись з його місцем у типології мовленнєвих актів. Остін першим дав формулювання того, що називається теорією мовного акту. Він розподіляє ілюкційні акти на п’ять категорій з урахуванням англійських дієслів [12, с. 150–162]. Він виділяє такі категорії:

1. вердиктиви (акти встановлення);
2. екзерситиви (акти спонування);
3. комісиви (акти прийняття зобов’язань або оголошення намірів);
4. бехабітиви (формули соціального етикету);
5. експозитиви (інформативні мовленнєві акти, повідомлення);

Остін відносить мовленнєвий акт «компліменту» до бехабітивів та стверджує, що бехабітиви включають поняття реакції на поведінку та стан людей, а також вираження ставлення до поведінки у минулому чи неминуючої поведінки. Прикладами цієї категорії також є МА вибачення, подяки та привітання [8, с. 63].

У таксономії Дж. Серля усі мовленнєві акти позитивної оцінки, певно, примикають до експресивів, за допомогою яких виражаються почуття і стосунки. Норік вказує, що експресиви висловлюють не переконання чи наміри, а емоції, котрі виникають у відповідь на задані стани справи [22, с. 279]. О.А. Вольф пропонує розглядати оцінні висловлювання як особливий вид ілюктивних актів, де діють специфічні саме для них ілюктивні сили, метою яких є викликати у співрозмовника перлюктивний ефект – емоційну реакцію. Ілюктивні акти такого типу О.М. Вольф називає власне експреси вами [4, с. 170]. Дослідниця відносить до них усі види висловлювань, які інтерпретуються як оцінні і, зокрема, комплімент і лестощі.

Згідно з К. Бахом і Р. Харнішу, комплімент є підвидом поздоровлень і таким чином потрапляє в розряд заяв (acknowledgments), які виражають певні почуття з приводу адресата, істинні або формальні [13]. Оскільки заяви висловлюються щодо певних приводів, їх мета – не стільки виразити істинне почуття, скільки задовольнити соціальним вимогам. Тому вони розглядаються головним чином як «акти ввічливості».

У художньому діалозі тип схвального ставлення допомагає розпізнати дієслово **“compliment”**, котре є присутнім в авторській мові. Наприклад:

– “*There are many experts in this business, many men and women with a detective’s eye for detail, and a surgeon’s confident steadiness of hand. But my experience of ten years in the counterfeiting arts tells me that the Sri Lankans, such as our Krishna and Villu, are the best forgers in the world*” – *the men smiled widely, with perfect white teeth, in response to the compliment* [24].

– “*Well, I don’t know what your mom and aunt were complaining about: these are the best enchiladas I’ve ever had*” – *he grinned at her. It always thrilled him when she complimented his cooking; he couldn’t help it [proposal]*

– “*You’re a good storyteller*” – *I complimented him, still staring into the waves* [21, с. 109].

До загальних лексичних засобів вираження компліменту належать: 1) емотиви: *beautiful, divine, delightful, excellent, marvelous, nice, remarkable, sweet, kind, tremendous, wonderful*; 2) лексичні інтенсифікатори: *absolutely, awfully, exactly, really, simply, totally, highly, perfectly, pretty, quite, so, such, too, very*; 3) вигуки *oh, ah*, вигукове слово *God*; 4) загальнооцінні предикати *good, well*; 5) контекстуальне наведення емосем на значення неемотивних лексем, таких як *attractive, bright, fair, good-looking, young, unbelievable*. Наприклад:

“*You’re doing very excellent sewing, Lin,*” *he countered. ‘You could make up a very fine shirt, with*

stitches like that.” (лексичні інтенсифікатори + емотиви) [24].

“*If you will allow me the small immodesty, this makes him a truly remarkable individual, for I have met a great many interesting men in my life.*” (емотиви + інтенсифікатори) [27, с. 113].

“*But you, my friend, you look very well. Only a little, how shall I say it, lonely for information.*” (загальнооцінні предикати+інтенсифікатори) [24].

Висновки і пропозиції. Аналіз різноманітних джерел засвідчує, що у сучасній лінгвістиці немає єдиного погляду на визначення поняття «комплімент». Узагальнюючи всі проаналізовані тлумачення, під компліментом варто розуміти мовленнєвий акт, що пов’язаний з проявом у мовленні емоцій комунікантів через оцінку. Компліменти можуть бути адресовані тільки слухачу (експліцитно чи імпліцитно). Мовленнєві акти компліменту є двоскладовою мовленнєвою дією, яка складається з репліки-стимула та репліки-реакції.

Мовленнєвий акт компліменту є вкрай структурованою формулою, яка може бути з мінімальними зусиллями використана в багатьох ситуаціях, які потребують схвалювального тлумачення. Щодо основних інтенцій адресанта компліменту, то він прагне полестити адресату чи заохотити його, що викликано правилами ввічливості чи бажанням підтримати згоду в стосунках з ним.

Список літератури:

1. Бигунова Н. А. Интенциональный анализ эмотивных высказываний лести (на материале современного английского языка). *Научный вестник Волинського національного університету ім. Л. Українки*. 2011. № 4. С. 8–11.
2. Бигунова Н. А. Перлокутивный эффект речевых актов комплимента и лести (на материале англоязычного художественного дискурса). *Universum: Филология и искусствоведение: электронный научный журн*. 2013. № 1 (1). 9 с.
3. Бигунова Н. А. Содержательные и функционально-коммуникативные свойства речевого акта комплимент (на материале англоязычного художественного дискурса). *Научный вестник ПДПУ ім. Ушинського: Лінгвістичні науки*. 2013. №15. Одеса : Астропринт. С. 16–23.
4. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Изд-е 3-е, стереотипное. Москва : КомКнига, 2006. 280 с.
5. Зверева Е. В. Коммуникативно-речевая ситуация «комплимент» (на материале исп. языка): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: 10. 02.19. Москва, 1995, 15 с.
6. Леонтьев В. В. «Похвала», «лесть» и «комплимент» в структуре английской языковой личности : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04. Волгоград, 1999. 26 с.
7. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений. Москва, 1994. 928 с.
8. Остин Дж. Чужое сознание. Философия, логика, язык. Москва : Прогресс, 1987. С. 48–95.
9. Петелина Е. С. Некоторые особенности речевых актов похвалы и лести. Синтагматический аспект коммуникативной семантики. Нальчик: Изд-во Кабардино-Балкарск. ун-та, 1985. С. 150–154.
10. Сёрль Дж. Что такое речевой акт? *Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17: теория речевых актов*. Москва, 1986. С. 15–169.
11. Словарь современного русского литературного языка в 17 томах. Москва: АН СССР, Институт русского языка, 1956. 8160 с.
12. Austin, J. L. *How to Do Things with Words*. Oxford : Oxford University Press, 1973. 329 p.

13. Bach, K., Harnish, R. M. *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge, Mass. : MIT Press, 1982. 327 p.
14. Fitzgerald Francis Scott. *The Great Gatsby*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. 148 p.
15. France P. *Politeness and its Discontents Problems in French Classical Culture*. Cambridge University Press, 1992. P. 11–15.
16. Guillory J. *The Proposal*. 2018. URL: <https://novelfreereadonline.com/the-proposal/page-1-1993788>.
17. Herbert R. K. *The Sociology of compliment work in Polish and English*. *Sociolinguistic: A reader and coursebook*: ed. By N. Coupland and A. Jaworski. Bristol: Palgrave, 1997. P. 487–499.
18. Holmes, Janet. *Paying compliments: A sex-preferential strategy*. *Journal of Pragmatics*, London : Elsevier. Vol. 12, 1988. P. 445–465.
19. Kasper G., Schmidt, R. *Developmental Issues in International Pragmatics*. *Studies in Second Language Acquisition*, Vol.18. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. P. 149–169.
20. Manes J. *Compliments: A Mirror of Cultural Values*. In: N .Wolfson and E. Judd (eds.). *Sociolinguistics and Language Acquisition*. Rowley : MA Newbury House, 1983. P. 96–102.
21. Meyer S. *Twilight*. London : Atom, 2009. 434 p.
22. Norrick R. Neal. *Expressive illocutionary acts*. *Journal of Pragmatics*, Vol 2. 1978. P. 277–291.
23. Rand A. *Atlas Shrugged*. 1957. URL: https://archive.org/stream/AtlasShrugged/atlas%20shrugged_djvu.txt.
24. Roberts G.D. *Shantaram*. 2003. URL: http://indbooks.in/mirror1/?page_id=41102.
25. Searle John R. *Expression and Meaning*. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. 187 p.
26. Searle, J and Vanderveken, D. *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge : Cambridge University Press, 1985.
27. Sparks N. *Safe Haven*. NY : Grand Central Publishing, 2010. 344 p.
28. Wierzbicka A. *English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary*. Sydney : Academic Press, 1987. 398 p.
29. Wolfson N. *An Empirically Based Analysis of Complimenting in American English*. *Sociolinguistics and Language Acquisition*. N. Wolfson and E. Judd (Eds.). Rowley, London : Newbury House Publishers, 1983. P. 82–95.

Knysheva Ya. O., Mykhailova K. V. SPEECH ACT OF COMPLIMENT IN ENGLISH DIALOGUE DISCOURSE

Recently, many studies have appeared in linguistics on the communicative-pragmatic aspects of the functioning of speech etiquette various forms, as language interaction is one of the main attributes of everyday life. One of the most common forms of speech etiquette is the compliment considered in this study as a positive evaluation speech act. This speech act can be used to open a conversation or smooth out conversational interaction by strengthening the bonds of solidarity between interlocutors.

The theoretical views adopted by linguists and researchers regarding the definitions, types, classifications and strategies of compliment speech acts, as well as the defining properties that distinguish compliment speech acts from other related acts have been analyzed. In addition, the compliment speech act in modern English-language dialogic discourse has been studied. As a result, the systemic nature of the use of compliments, which is a common strategy of politeness, has been evidenced. It has been determined that the object of compliment is often qualities related to a person's appearance, skills, talents or achievements of the interlocutor. The idea of the inseparability of the everyday speech communication processes and the exchange of compliments, which are used with different intentions, has been postulated.

The addressee of the compliment intends to flatter or encourage the addressee, which is dictated by politeness considerations or a desire to maintain consent in relations with him. The main intentions of the addressee of the compliment have been described: 1) the intention to please the addressee, feeling a real desire to perform such an action, 2) the intention to flatter or encourage the addressee, due to the rules of courtesy or the desire to agree with him, 3) the intention to thank the addressee, 4) the intention to apologize for actions that the addressee considers wrong in relation to the interlocutor. All these intentions are aimed at building or maintaining solidarity between communicators, so they should be considered positive intentions.

Key words: *speech, speech act, compliment, object of evaluation, speech etiquette, positive evaluation, communication.*